

Språkhistorie

Etter 1814: nasjonalisme, gå til det rotnorske, bort fra byene med dansk påvirkning

- innsamling av muntlig kultur: folkedikting
- innsamling av språk, de norske dialektene

Etter 400 år med dansk union, og med dansk embetsverk, var skriftspråket dansk, og talemålet dansk eller danskpåvirket blant de høyere klasser.

Etter frigjøring fra Danmark ville alle at språket skulle bli mere norsk, men to ulike linjer vokste fram.

Den ene justerte dansk slik at man byttet ut danske ord med norske og til ei viss grad nærmet seg (øst)norsk talespråk. Resultatet ble bokmål. Asbjørnsen & Moe..

Den andre metoden gikk ut på å skape et helt nytt skriftspråk på grunnlag av de norske dialektene. Resultatet ble nynorsk.

Ivar Aasen (1813-1896) reiste rundt i (Sør-) Norge og skrev opp hvordan folk snakket. Sammenlignet oppskriftene, gav ut ordbok over alle ordene (med forklaring og hvor de ble brukt i *Ordbog over det norske Folkesprog* (1850/1873), med 45 000 oppslagsord (i andre utgave), og laget så en grammatikk bygget på det som var felles for de fleste, 1864 *Norsk grammatik*.

Dialekter

Generelt kan man dele opp dialektene i fire hovedområder: østnorsk, vestnorsk, trøndersk og nordnorsk.

målmerker (<http://ndla.no/nb/node/70081>)

- tonegang
- tjukk l (retrofleks): /l/ for l og rd: blå, nord
- rulle-r (tungespiss-r) og skarre-r (bakre r)
- palatalisering: konsonanter som får en j-lyd i tillegg: mannj
- nektingsadverbet ikke: ikke, ikkje, itte, inte, ente, itj
- + apokope (forkorting av ord): den sterkast', han blåst'

http://www.ling.hf.ntnu.no/nos/nos_kart.html

Nordavinden og sola

Nordavinden og sola kjekla/kjeklet om kven/hvem av dei/dem som var den sterkaste/sterkeste. Da kom det en mann gåande/gående med en varm frakk på seg. Dei vart samde/De

blei enige om at han/den som først kunne få mannen til å ta av seg frakken skulle gjelde for sterkare/sterkere enn den andre. Så blåste nordavinden av all si makt, men dess meir/mer han blåste, dess tettare/tettere trakk mannen frakken rundt seg, og til sist gav nordavinden opp. Da skein/skinte sola fram så godt og varmt, og straks tok mannen av seg frakken. Og så måtte nordavinden innrømme at sola var den sterkaste/sterkeste av dei/dem.

Hvordan forstå nynorsk?

En del vanlige ord, særleg i noen dialekter, er vanskelige å forstå for andre nordboere. Det gjelder blant annet pronomener som *me* (= vi), *dykk* (= dere) og *hennar* (hennes). Det gjelder også spørreord som *korleis* (= hvordan) og *kvifor* (= hvorfor).

Vokalkombinasjoner, såkalte diftonger, er vanligare i norsk enn i dansk og svensk. Det gjelder *ei*, *øy* og *au* (*nei* i stedet for *nej*, *øy* i stedet for *ö*, *aust* i stedet for *öst*). Andre nordboere pleier å ha vanskeligheter med å uttale de norske diftongene. *Au* skal for eksempel uttales omtrent som *æu*. Mange av orda i dansk og norsk bokmål er like, mens mange ord i svensk er de samme som i nynorsk. Eksempel kan vere ordet *setning* på norsk bokmål og dansk der man på svensk og nynorsk bruker *me(i)ning*. At dansk og norsk bokmål har mye likt i ordforrådet, er et tegn på at det norske bokmålet som skriftspråk, er basert på dansk. At svensk og norsk nynorsk har mye likt i ordforrådet, viser at disse språka ligger nær hverandre.

Finn like former i nynorsk og svensk, skriv teksten på bokmål:

NYNORSK

Svenskar, nordmenn og danskar forstår kvarandre ganske bra. Dei har større problem med islandsk, sjølv om islandsk liknar det skandinaviske språket som vart snakka for tusen år sidan. Færøysk er det språket som er nærast islandsk, men språka er ikkje så like at ein islending forstår ein færøying utan problem.

Finsk minner om estisk, men det har og trekk som liknar på dei samiske språka. Både i finsk og samisk kan ein til dømes laga lange ord ved å leggja bøyingsendingar til ordstamma. Men når det gjeld lange ord, er grønlandsk i ein klasse for seg sjølv. Der andre språk treng ei heil setning, er det iblant nok med eit einaste (langt) ord på grønlandsk.

DANSK

Svenskere, nordmænd og danskere forstår hinanden rimelig godt. De har større problemer med islandsk, selvom islandsk ligner det skandinaviske sprog som taltes for tusind år siden. Nærmest beslægtet med islandsk er færøsk, men sprogene er ikke så ens at en islænding forstår en færøying uden problemer.

Finsk minder mest om estisk, men det har også ligheder med de samiske sprog. I både finsk og samisk kan man for eksempel danne lange ord ved at tilføje bøjningsendelser til stammen af ordet. Men når det gælder lange ord er grønlandsk i en klasse for sig. Hvor andre sprog behøver en hel sætning rækker det til tider med et enkelt grønlandsk ord.

SVENSK

Svenskar, norrmän och danskar förstår varandra ganska bra. De har större problem med isländska, trots att isländskan liknar det skandinaviska språk som talades för tusen år sedan. Isländskans närmaste släkting är färöiskan, men språken är inte så lika att en islänning förstår en färing utan problem.

Finskan påminner om estniskan, men det finns också likheter med de samiska språken. I både finska och samiska kan man till exempel skapa långa ord genom att lägga böjningsändelser till ordstammen. Men när det gäller långa ord är grönländskan i en klass för sig. Där andra språk behöver en hel mening rækker det ibland med ett enda grönländskt ord

Minoritetsspråkene

Kvensk, romani og romanes er anerkjente nasjonale minoritetsspråk i Norge. Samene som folkegruppe er anerkjent som et *urfolk*, og de er dermed ikke definert som en nasjonal minoritet.

- *Kvensk* er nær i slekt med finsk og ble anerkjent som eget språk i 2005.
- *Romani* (språket til romanifolket) er et indoarisk språk med norsk lyd- og bøyingsmønster og skandinavisk grammatikk.
- *Romanes* (språket til romfolket) er et indoarisk språk. Språket har flere indiske trekk enn det romani har.

Det er vanskelig å fastslå nøyaktig hvor store de ulike minoritetsgruppene er, og hvor mange som bruker språkene.